

DEĞERLER EĞİTİMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ DÜZEYİNDEKİ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bilal ELBİR*

Can BAĞCI**

ÖZET

Değerler kişiler arası etkileşimden, aileden ve diğer toplumsal etkilerden denenerek ve gözlemlenerek öğrenilir. Değerler, uzun bir süre bireysel hayatla sınırlandırılmış ve sosyologların ilgi alanına girmemiştir. Daha sonra değerler, önemli bir sosyal olgu olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Sosyolojide değerler, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyo-kültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütler temel alınarak tanımlanırlar.

Bu çalışmanın amacı değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların değerlendirmesini yaparak, bu alanda üzerinde araştırma yapılabilecek konuların var olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan taramalar sonucunda tam metni erişime açık olan lisansüstü çalışmaların dış yapı ve içerik analizleri yapılmıştır. Çalışmanın yapısı gereği meta-analiz yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezinde tam metnine ulaşılabilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamı dışında kalan toplam 21 doktora ve yüksek lisans tezi incelenmiştir. Ulaşılan tezlerde öncelikle konu sınıflandırılmasına gidilerek gerekli istatistiklere ulaşılmıştır. Daha sonra tezlerin ortaya koyduğu sonuç ve önerilerdeki ortak noktalar tespit edilmiştir.

Sonuç, değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin çoğunda araştırmacılar Türkiye’de değerler eğitiminin yeteri kadar özümsemediğini belirtmişlerdir ve değerler eğitimi alanında bulunan bu boşluğun bir an önce doldurulması konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Ayrıca öğretmen adaylarının ve şu an görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, ahlak ve işlevi, meta-analiz.

---

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: bilal_elbir72@yahoo.com

**

EVALUATION OF POST-GRADUATE THESES ON VALUES EDUCATION

ABSTRACT

Values inter personal interaction, family and other social influences were tested and learned by observing. Values are restricted for a long time, and sociologists interested in the individual life and entered into the field. Then the values began to be recognized as an important social phenomenon. Sociology, values, individuals, groups, patterns, goals, and the importance of socio-cultural objects are defined on the basis of assessments based on the criteria.

The purpose of this study is built on values education through post-graduate studies assessment in this area is to determine whether there is research on the issues made. For this purpose, as a result of the screening, which is open access to the fulltext of the external structure and content analyzes were conducted post-graduate studies.

The fulltext of the study can be contacted YOK National Thesis Center of Religious Culture and Moral Knowledge, outside the scope of the course, a total of 21 doctoral and master's theses are examined. These can be reached by going to the classification of the subject first reached the required statistics. Then the thesis put forward the results and common point have been identified.

Result in values education on theses accepted by most researchers stated that Turkey values education and values education enough as soon as possible in filling this gap in the field share the same opinion. In addition, student teachers and teachers who are currently working in the teaching of values education must be informed about the use of contemporary method and techniques are emphasized.

Key Words: Values Education, function of morality, meta-analysis

GİRİŞ

Değişen ve gelişen dünyada öz benliğini kaybetmeden değişime ve gelişmelere ayak yuduran bireyler yetiştirmenin zorlukları eğitimciler tarafından bilinmektedir. Bir yanda, dünyada her an bulunan yeni teknolojik buluşlar ve bu buluşların toplum tarafından kullanılmasıyla toplumun yapısındaki sosyolojik ve kültürel değişiklikler, diğer yanda ise devletin sağlamlığı açısından gerekli olan milli birlik ve beraberlik duygusunu genç nesillere aşılama sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk değerlerin genç nesillere aktarılması ile yerine getirilebilir.

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçüt olarak kullanılan olgulardır. Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmakla beraber, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar olarak da gösterilmektedir. Değer, bireylerin topluma uyumunu sağlayan standartlardır. Bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütü olup sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenilebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir (Öznel, 2003, 23). Yapılan tanımlara bakıldığında değer kavramı hem bireysel hem de sosyal olguları içinde barındırmaktadır. İçerdiği bu farklı özelliklere göre değerlere sınıflandırılmıştır.

Turkish Studies

Değerler içerik özelliklerine, işlevselliklerine göre sınıflandırılabilir. Günümüze kadar birçok bilim adamı, birçok sınıflama yapmıştır. En çok kabul gören sınıflama Spranger tarafından yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflandırma Allport, Verno, Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür (Şen, 2007, 11). Değerlerin öncelik ve sonralığı kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kimi için saygı baş değerken, kimi için sevgi baş değer olabilmektedir.

Toplumsal yaşam içinde değerlerin önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak yerine getirdiği çeşitli işlevleri vardır. Gerçekten de değerlerin en önemli işlevi, sosyal hayatı biçimlendirmektir. Hukuk, din, dil, sanat gibi tüm kültürel varlık olguları bir değer yapısının gerçekleşmesidir (Aydın,2011, 40). Yani her tarihsel varlık alanı, kendine has yapı içinde bir değeri açığa çıkarmaktadır. Meselâ hukuk, hak, adalet, söz verme, emek, mülkiyet gibi değerler, bir yaptırım gücüne bağlı normlar olarak sosyal ilişkiler dünyasında somutlaşmış şekillenmiştir.

İşlev bakımından sosyal yapıyı bu derece etkileyebilen değerlerin yapısı bozulmadan yeni nesillere programlı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu nedenle değerler eğitimi önemli bir kavramdır.

Değerler eğitimi geçmişinin 1920’li yıllarda Amerika’da karakter eğitimi adı altında yapılan çalışmalara dayandığı görülür. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 1970’li yılların ortalarından sonra yayımlanmıştır. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan bu yayın ve çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır. 1990’lı yıllarda ise toplumsal ve ahlakî değerlere verilen önem azalırken, bireysel uyum değerleri ön plana çıkmıştır. Bu dönem sonrası ortaya çıkan toplumsal sorunlar değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değerler eğitimi tekrar vurgulamaya başlamışlardır (Demircioğlu ve Tokdemir,2008,73). Günümüzde değerler eğitimi, programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilen değerlerin aktarılması ile gerçekleştirilmektedir. Programlarda verilen bu değerlerin kazanım olarak verilmemesi bütün okullarda tutarlı bir değerler eğitimi verilmesini engellemektedir.

Değerlerin eğitiminde Sparka tarafından ortaya konulan telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, aydınlatma/belirginleştirme ve eylem/davranış öğrenme adlı beş yaklaşım kullanılmaktadır.

Telkin etme yaklaşımında öğrencilere belirli değerleri aşlamak veya bunların öğrenciler tarafından içselleştirilmelerini sağlamak, öğrencilerin sahip oldukları değerleri değiştirmek vardır (İşcan, 2007, 33). Bu şekilde öğrencilerin sahip olduğu istenmedik davranışları önleyip program hazırlayıcılarının belli koşulları göz önünde bulundurarak seçtiği değerler öğrencilere aktarılmaktadır.

Sparka, ahlakî gelişim yaklaşımında, telkin etme yaklaşımındaki öğrencinin değerleri içselleştirme sürecinin yeterli olmadığını belirtmektedir. Öğretmenin ilk görevi, bir davranış hakkında iyi ve kötünün ne olduğunu çocuk bakış açısından anlamaktır. Öğretmen, çocuğun inanç ve yargıları ile uyum göstermesinden çok, onun kendi ahlakî yargılamalarıyla ilgilenmelidir. Bu yaklaşımla öğrencilere değerleri muhakeme yeteneği kazandırılmaktadır.

Analiz yaklaşımı diğer yaklaşımlardan farklı olarak “değerlerle ilgili konu ve sorulara karar vermek için öğrencilerin mantıksal düşünmelerine ve bilimsel incelemeler yapmalarına, kendi değerlerini kavramsallaştırmalarına, bunlar arasında karşılıklı bağlantılar kurmalarında mantıksal ve analitik süreç izlemelerine yardım etmek amaçlanmıştır.” (Sparka ve diğerleri; akt İşcan,2007).

Davranış öğrenme yaklaşımında ise belirginleştirme yaklaşımında belirtilen amaçların gerçekleştirilmesinde proje gibi, bireylerin etkin olabileceği, etkinlikler kullanılmaktadır.

Turkish Studies

Uzmanların ortaya koyduğu yaklaşımlar yapılan çalışmalar ile gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Değerler eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmalara bakıldığında farklı türde ve farklı konularda şekillendiği görülür.

Değerler eğitimi konu alan çalışmalarda kullanılan kaynaklara bakıldığında yapılan çalışmaların çoğunun yabancı menşeli olduğu anlaşılmaktadır. Değer kavramının millî özellikler de taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda bu alanda boşlukların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amacı değerler eğitimi hakkında yapılmış lisansüstü çalışmaların değerlendirmesini yaparak, bu alanda çalışma yapılabilecek konuların tespitini yapmaktır.

Yöntem

Değerler toplumu bir arada tutan yapı taşlarından olmakla birlikte bireylerin bu evrenin içerisinde, onun bir parçası olarak varlığını sürdürmesini sağlayan evrensel gerçeklerdir. Bu gerçeklerin bozulmadan aktarılabilmesi bireylere verilecek değerler eğitimi sayesinde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışma ile birlikte değerler eğitimi hakkında yapılmış lisansüstü çalışmaların analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın yapısı gereği meta-analiz yöntemi seçilmiştir. Meta-analiz, bilimsel araştırmada bir literatür tarama yöntemidir. Diğer literatür tarama yöntemlerinden farkı, araştırma bulgularının bir araya getirilip bütünleştirilmesinde ve analizinde istatistiksel yöntemleri temel almasıdır (Ergene, 1999). Meta-analiz yöntemi ile birlikte, incelenen çalışmalarda bulunabilecek eksikliklerin farkına varılabileceği gibi, bu çalışmalarda savunulan görüşlerin geçerliliğini de artırabilmektedir.

Meta analiz yöntemini uygulayabilmek için öncelikle konuyla ilgili alan taraması yapılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yapılan taramalar sonucunda değerler eğitimi üzerine hazırlanmış ve tam metnine ulaşılabilen çalışmalarla konu sınırlandırılmasına gidilmiştir.

Bulunan çalışmalar içerisinde eğitim programları ve ders kitaplarında bulunan değerler olgusu kapsamı dışında kalan tezler elendiğinde 21yüksek lisans ve doktora tezi tespit edilmiştir. İncelenen tezlerin en eski tarihlisi 1999 yılında yapılmış olup en yeni tarihlisi 2011 yılında yapılmıştır. Ulaşılan tezlerin öncelikle dış yapı ve içerik analizleri yapılmıştır. Dış yapı incelemesinde belirlenen tezlerin hazırlandığı üniversitelerin isimleri, hazırlandığı yıllar, tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin unvanları istatistiğe dökülürken, iç yapı analizinde belirlenen tezlerin sonuç ve önerileri sınıflandırılmıştır.

Bulgular

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yapılan tarama sonucunda değerler eğitimi üzerine yapılmış ve tam metni erişime açık 21 teze ulaşılmıştır.

Tablo 1: Tezlerin Türlerine ve Yapıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	Yüksek Tezi	Lisans	Doktora Tezi	Toplam
Anadolu Üniversitesi	0		1	1
Çukurova Üniversitesi	1		0	1
Fırat Üniversitesi	1		0	1
Gazi Üniversitesi	4		0	4
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1		0	1

Turkish Studies

Hacettepe Üniversitesi	1	2	3
İstanbul Üniversitesi	1	0	1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	0	1
Marmara Üniversitesi	2	0	2
Osmangazi Üniversitesi	1	0	1
Selçuk Üniversitesi	1	2	3
Uludağ Üniversitesi	1	0	1
Yeditepe Üniversitesi	1	0	1
Toplam	16	5	21

Tablo 1'e bakıldığında, yayımlanan tezlerin çoğunlukla Gazi Üniversitesi (4), Hacettepe Üniversitesi (3), Marmara Üniversitesi (2) yapıldığı görülmektedir. Tezlerin 16'sının yüksek lisans, 5'inin doktora tezleri oluşturmaktadır.

Tablo 2'de bu makalede incelenen tezlerin adları, çalışmayı yapan akademisyenlerin isimleri, danışmanlık yapan bilim adamlarının isimleri, unvanları ile tezlerin türü ve onay tarihleri bulunmaktadır.

Tablo 2: Değerler Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Tezin Adı	Tezin Yazarı	Tezin Danışmanı	Tezin Türü	Tarih
İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE İNSANİ DEĞERLER EĞİTİMİ VERİLMESİ VE AHLAKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ İLE EĞİTİMİN SINANMASI	Bülent DİLMAÇ	Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU	Yüksek Lisans Tezi	1999
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE AHLAKİ DEĞERLERİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ	Aylin CEBECİ	Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖCAL	Yüksek Lisans Tezi	2005
1998 İLE 2004 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ VATANDAŞLIK DEĞERLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	Elif SARICAN	Yrd. Doç. Yücel KABAPINAR	Yüksek Lisans Tezi	2006
İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ	Canay Demirhan İŞCAN	Prof. Dr. Nuray SENEMOLU	Doktora Tezi	2007
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESER YOLUYLA TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLER ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	Ülker ŞEN	Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ	Yüksek Lisans Tezi	2007

Turkish Studies

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER VE DEĞER EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	Muhammet Ahmet TOKDEMİR	Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU	Yüksek Lisans Tezi	2007
BİR GRUP FEN LİSESİ ÖĞRENCİSİNE VERİLEN İNSANİ DEĞERLER EĞİTİMİNİN İNSANİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ İLE SINANMASI	Bülent DİLMAÇ	Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU	Doktora Tezi	2007
GENEL LİSE ÖĞRETMENLERİNE GÖRE KARAKTER EĞİTİMİ YOLUYLA ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILACAK DEĞERLER: ÇOK BOYUTLU BİR ARAŞTIRMA	Gülşen BUDUMLU AKKİRPİK	DOÇ. DR. Halil EKŞİ	Yüksek Lisans Tezi	2007
İLKÖĞRETİM 7. SINIFLARDA OKUTULAN VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ DERSİNDE ÖĞRENCİYE KAZANDIRILMASI AMAÇLANAN EVRENSEL DEĞERLERE İLİŞKİN TUTUMLAR ÜZERİNDE ÖĞRETİM SÜRECİNİN ETKİSİ	Kadir KOÇ	Yrd. Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK	Yüksek Lisans Tezi	2007
TARİH DERSİNDE İŞKOŞULABİLECEK DEĞER EĞİTİMİNİN YENİYAKLAŞIMLARININ ÖĞRENCİLERİN “HOŞGÖRÜ” DEĞERİ ANLAYIŞLARININ GELİŞİMİNE ETKİSİ	FATMA GÜLTEKİN	PROF. DR. YASEMİN DEMİRCAN	YÜKSEK LİSANS TEZİ	2007
İLKÖĞRETİM BEŞİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNE UYGULANAN MESNEVİ TEMELLİ DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMININ AHLAKİ OLGUNLUĞA VE SALDIRGANLIK EĞİLİMİNE ETKİSİ	M. Şerif KESKİNOĞLU	Doç. Dr. Halil EKŞİ	Yüksek Lisans Tezi	2008
DÖRDÜNCÜ VE BEŞİNCİ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	Özge CAN	Prof. Dr. Özcan DEMİREL	Yüksek Lisans Tezi	2008
TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ: TARİHSEL GELİŞİMİ, 1998 VE 2004 PROGRAMLARININ ETKİLİLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI	Yusuf KESKİN	Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK	Doktora Tezi	2008

Turkish Studies

İLKÖĞRETİM 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ORUMLULUK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	Tark SEZER	Yrd. Doç. Dr. Yılmaz KIZILTAN	YÜKSEK LİSANS TEZİ	2008
İLKÖĞRETİM BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA BELİRLENEN DEĞERLERİN KAZANIM DÜZEYLERİ VE BU SÜREÇTE YAŞANILAN SORULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	Pelin BAYDAR	Yrd. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY	YÜKSEK LİSANS TEZİ	2009
İBRAHİM ZEKİ BURDURLU'NUN ESERLERİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ İLE İLGİLİ EVRENSEL DEĞERLER	Derya ÇINTAŞ	Prof. Dr. Halim SERARSLAN	Yüksek Lisans Tezi	2009
DEĞERLER EĞİTİMİNDE KAHRAMANLARDAN YARARLANMA	Mecnun ASLAN	Doç. Dr. Sedat YAZICI	Yüksek Lisans Tezi	2009
İLKÖĞRETİM BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN BİR DURUM ÇALIŞMASI	Tuğba ÇENGELCİ	Prof. Dr. Şefik YAŞAR	Doktora Tezi	2010
DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMININ 6 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMLERİNE ETKİSİ	Ayşe ÖZTÜRK SAMUR	Doç. Dr. Mehmet Engin DENİZ	Doktora Tezi	2011
ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS MÜFREDATINDA AHLAK VE DEĞERLER EĞİTİMİ	Esmâ ARSLAN PARLAK	Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ	Yüksek Lisans Tezi	2011
İLKÖĞRETİMDE KARAKTER EĞİTİMİ VE ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI GEREKEN DEĞERLER	Mecit ASLAN	Prof. Dr. Bahaddin ACAT	Yüksek Lisans Tezi	2011

Değerler eğitimini konu alan tezlerde şu bulgulara rastlanmıştır:

➤ Milli Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu 100 Temel Eser'den yerli eserler içinde, İslam dinine ait değerlerin yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Dini değerler de çocuğa edebî eserler yolu ile aktarılabilir; fakat bu değerlerin metin içinde yoğun bir şekilde islenmesi uygun değildir.

Turkish Studies

- Bazı yabancı eserler, Türk çocuğunun değerlerine ve yaşantısına uygun olmayan öğeler içermektedir. Türk milleti özgürlüğüne düşkündür. Oysa yabancı eserlerde, uşak-efendi ilişkisi ön plana çıkmaktadır (Üç Silahşorlar, 80 Günde Dünya Turu).
- Türk toplumunda büyüklere abla, dayı, teyze, amca, yenge, dede, vs. yakınlık ve akrabalık bildiren kelimelerle hitap edilmektedir. Bu büyüklere saygının bir gereğidir. Oysa diğer yabancı toplumlarda, bu tür hitaplara önem verilmemektedir. Dolayısıyla yabancı toplumların edebî eserlerine de bu durum yansıtılmıştır (Yaşlı Adam ve Deniz, Momo, Şeker Portakalı).
- Yabancı eserlerde dikkati çeken diğer bir konu da dini inançlarla ilgilidir. Yabancı eserler, Hıristiyanlık dininin değerlerine ve inançlarına ait izler taşımaktadır. İlköğretim dönemi çocuklarının bilişsel, duyuşsal gelişimleri dikkate alındığında bu durum çocuklara uygun değildir.
- Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan değerlerin, Türkçe eğitiminde değerler öğretimi için kullanılabilir olup olmadığına bakıldığında, bütün değerler için geçerli olmamakla birlikte kullanılabilir olduğu görülmüştür. Türkçe öğretiminde, edebî eserler yoluyla değerlerin öğretiminin yapılabileceği; ancak öğretmenin iyi bir yol gösterici olması gerektiği görülmüştür.
- Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde yer alan kitapların, değer aktarımı için yeterli olmadığı tespit edilmiştir.
- Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma konusunda Atatürk'ün ders kitaplarında sıklıkla yer alması eğitim sistemimizin üzerine kurulu olduğu ideolojik yapısı ile MEB temel kanununda belirtilen eğimsel amaçlarla uyumluluk göstermektedir.
- Ders kitaplarında kadın ve erkek kahramanlarının dağılımı arasında çok büyük bir fark vardır. Tarihsel olarak toplumların gözünde erkek kahramanların sayısı kadınlara oranla çok daha fazla yer etmiş olması bir olgudur. Ancak, aynı dengesizliğin ders kitaplarında da ortaya çıkmaması için güncel kadın kahramanlara yer verilerek giderilebilirdi. Ayrıca ders kitaplarında dayanışma, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerinin öğretiminde hiçbir kahramana başvurulmamış olması dikkat çekicidir.
- Öğretmenler sosyal bilgiler dersindeki değerler eğitimi uygulamalarında en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenlemektedirler.
- Değerler eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıkları ancak değerler analizi ve ahlaki muhakeme gibi yöntemleri yeterince kullanmadıkları görülmüştür.
- Öğretmenler değerler eğitiminde en çok işbirliğine dayalı öğrenme tekniği ve yaratıcı drama yöntemlerini kullanmaktadırlar.
- Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında ölçme değerlendirme etkinlikleri olarak gözlem yaptıkları, örnek olay yöntemi, tartışma yöntemi, soru cevap tekniği ve velilerle görüşme yöntemini kullandıkları görülmüştür.
- Değerler eğitiminin ölçme değerlendirme boyutuna ilişkin ilgili alan incelendiğinde öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarının tartışma, örnek olay ve gözlem yoluyla anlaşılacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin öğrencileri değerlendirmede baskın olarak gözlem yöntemini kullandıkları görülmüştür. Ölçme ve değerlendirmede ne kadar çeşitli yöntemle veri toplanırsa elde edilen veri o kadar sağlıklı olacaktır. Bu bilgiye dayanarak öğretmenlerin daha sağlıklı sonuçlar elde etmeleri için kullandıkları ölçme değerlendirme etkinliklerini arttırmaları gerekebilir.

Turkish Studies

- İnsanî değerler eğitimi programının ortaöğretim öğrencilerinin sahip oldukları insani değerleri arttırmada etkili olduğu, sorumluk alma düzeylerini arttırdığı, dostluk ve arkadaşlık bakımından ilişki kurabilme düzeylerini yükselttiği tespit edilmiştir.
- Değerler Eğitim Programına katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri azalmaktadır.
- Tarih öğretmenlerinin çoğunluğu değer eğitime karşı olumlu bir tutum içerisindedir. Tarih derslerinde öğrencilerine çeşitli değerleri kazandırmaya çalışmaktadırlar. Ancak tarih derslerinde değerler ve değer eğitimi ile ilgili neler yapmaları gerektiği konusunda bilgileri yeterli değildir. Değerler ve değerler eğitimi konusunda yaptıkları çalışmaların akademik temelden yoksun, rastlantısal olduğu anlaşılmaktadır.
- Tarih öğretmenleri derslerinde öğrencilere kazandırılacak en önemli değer olarak büyük oranda vatan sevgisi, milli birlik ve beraberlik değerini göstermiştir. Buna karşın öğretmenlerin çağdaş ve demokratik değerleri kazandırma oranı düşük görülmüştür.
- Tarih öğretmenleri öğrencilerine değer kazandırmak amacı ile çeşitli yöntem ve teknikleri uygulamaktadırlar. Ancak değer eğitiminde öğretmenlerin örnek olay, gösterim, anlatım yöntem ve teknikleri başta olmak üzere tartışma, biyografi, soru cevap vb birçok etkinliği kullandıkları görülmüştür.
- Öğretmenlerin büyük çoğunluğu sorumluluk değerini öğretebilme konusunda kendilerini yeterli bulmaktadır.

İncelenen Tezlerde Yapılan Öneriler

- Türkçe öğretim programında; öğrencilere aktarılacak değerlerin neler olacağı, değerlerin nasıl öğreileceği, hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği yer almalıdır.
- Programda yer alacak değerler, uzmanlarca seviyelere göre tespit edilmeli ve bu değerlerin kişisel nitelikleri, kazanımları ortaya konulmalıdır.
- Türkçe öğretim programında, değerlerin öğretimine yönelik etkinliklere yer verilmelidir.
- Öğretmenler, özellikle Türkçe öğretmenleri, değerlerin aktarımı için istekli ve titiz olmalıdır. Okul içinde ve dışında, öğrenciye örnek davranışlar sergilemelidir.
- Öğretmen adayları lisans döneminde değer eğitimi konusunda bilgilendirilmeli, bu konuda uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır. Mezun olup ataması yapılan öğretmenlerin, değerler eğitimi konusunda bilgilendirilmesine hizmet içi eğitim kursları ile devam edilmelidir.
- Değerlerin çocuklara öğretiminde okul ve aile, iş birliği içinde olmalıdır. Veli ve öğretmen koordineli çalışmalar yapılmalıdır. Önerilecek kitapları, öğrencinin okuması sağlanmalı, kitapla ilgili dönütler alınmalıdır.
- Millî Eğitim Bakanlığı, ilköğretim için tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde seviyelendirmede bulunmamıştır. Uzmanlarca, bu kitaplar yaş seviyelerine göre gruplandırılmalıdır.
- Ders kitabı hazırlayacak olan yazarlar, ders kitabında yer alacak metinleri seçerken 100 Temel Eser serisindeki kitaplara öncelik vermelidir. Metinler seçilirken Türk milletinin değerlerine ters düşen ya da çelişen metinlerin alınmamasına özen gösterilmelidir. Bu bağlamda yabancı yazarlı eserlerden alınacak metinlerde, bir kat daha fazla titizlik gösterilmelidir.
- Değerler eğitimi konusu, ülkemizde yeni yeni gelişmekte ve uygulanmaktadır. Bu konuyla ilgili deneysel çalışmalar artırılmalı ve desteklenmelidir.

Turkish Studies

- Değerler eğitiminde kullanılan yöntemleri deneyerek, hangi yöntem ya da yöntemlerin daha başarılı olduğunu belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitaplarının dışında kahramanlarla ilgili VCD, resim, afiş vs. gibi ders materyali hazırlaması ve eğitim-öğretim yılı başında okullara göndermesi, değerler eğitiminin etkili yapılmasına katkı sağlayabilir.
- Değerler eğitiminde ders kitaplarıyla sınırlı kalmayarak öğretmenlerin ders kitapları dışında kendi imkânlarıyla kahramanlarla ilgili farklı ders araç ve gereçlerden yararlanmaları etkili olacaktır.
- Etkin bir değerler eğitimi için öğretmen ve öğretmen adayları rol model olmada teşvik edilebilir.
- Eğitimde kahramanlardan yararlanmanın imkân ve sınırlılıkları göz önünde bulundurularak ders kitaplarından öğretmen niteliklerine kadar bir dizi eğitim planlaması ve uygulaması yapmak gerekir.
- Öğretmenler değerler eğitimi uygulamalarında sorumluluk değeri kadar, adil olmaya, güvenilir olmaya, saygılı olmaya, duyarlı olmaya, estetik ve vatandaşlık bilincine gibi değerlere de yer vermelidir.
- Öğretmenler değerler eğitimi uygulamalarında öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anlamak için aile, akran ve diğer öğretmenlerle görüşmelere daha çok yer vermeli, aynı zamanda örnek olay ve tartışma gibi öğretim yöntemlerini daha sık kullanmalıdır.
- Ahlâkî davranışlar modelden ve gözlem yoluyla öğrenmelerle gerçekleştiği için, din eğitimcileri öğretmenler davranışlarıyla örnek olmalıdırlar. Diğer bir ifadeyle dersinin gereklerini yerine getirmekle birlikte ahlâkî değerleri özümsemiş model kişiler olmaları beklenmekte ve bu beklentilere cevap verme durumundadırlar.
- Öğrenciye empatik olma, empatik düşünebilme yani kendini diğerinin yerine koyabilme yeteneği kazandırma üzerinde titizlikle durulmalıdır. Dolayısıyla öğrenci kendisine davranılmasını istemediği şekilde davranma, yeteneğini kazanacaktır. Bu onun ahlâkî davranışlarında etkili olacaktır.
- Çocukların hatalarına, olumsuz davranışlarına karşın, “sen” dili yerine, “ben” dili ve “öz saygı geliştirici” dil kullanılmalıdır. Çocukların davranışları emir vererek, gözdağı vererek, yargılamak, eleştirmek, suçlamak yoluyla değil, alternatif davranışlar sunarak, örnek verip çözüm önerisinde bulunarak yönlendirilmelidir. Onların olumsuz davranışlarına değil olumlu davranışlarına odaklanılmalıdır.
- Ahlak eğitim ve öğretimi ile ilgili yeni yöntem ve teknikleri içeren müstakil eserlerin yetersizliğinden dolayı bu alanda yeni çalışmalar yapılmalı, literatüre yeni eserler kazandırılmalıdır.
- Ahlak eğitimi ve öğretiminin kişinin her alandaki eğitiminin temel taşı olması hasebiyle, ahlâk eğitimi ve öğretimine daha çok hassasiyet gösterilmelidir. Ahlâk eğitimi ve öğretiminin gerçekleştirildiği Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerine daha çok ders saati ayrılmalıdır.
- Yaşanılan dünyada öğrencilere insani değerlerimizi kazandırılması öngörülmektedir. Bunu sağlayabilmek için, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çağdaş rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılarak, bu hizmetlerden öğrencilerin en etkili biçimde yararlanmalarını sağlayacak yardım yöntemleri içinde insani değerler eğitim programlarından da yararlanılmalıdır.

Turkish Studies

- Televizyon konusunda ebeveynler seçici olmalı ve televizyonu çocukla birlikte seyrederek gerekli yerde gerekli açıklamayı yapmalıdır.
- Anne-babalara çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda gerek üniversiteler, gerekse sivil toplum örgütleri tarafından verilen seminerler artırılmalı; bu seminerlere daha fazla katılımın sağlanması için eğitim toplantıları okullarda yapılmalıdır.
- Gerek eğitim fakültelerinde gerekse hizmet içi eğitim seminerlerinde verilen eğitim teorik bilgilerle sınırlı olmamalıdır. Öğretmenlere kavramsal bilgilerin yanı sıra değerler eğitimi yaklaşımları ve kullanılacak yöntem ve tekniklerle ilgili uygulamalar da gösterilmelidir. Öğretmenlere, kendi değerlerini öğrencilerine dayatmak yerine, öğrencilerin değerlerini oluşturmasına yardım etmek ve oluşan bu değerleri ortaya çıkarmak yönünde nitelikli eğitim verilmelidir.
- Tarih öğretmenlerinin değer eğitiminde karşılaştıkları problemlerin kaynağında daha çok medya ve internet bulunmaktadır. Medya ve internetin doğru kullanıldığı zaman iletişim ve eğitimde çok önemli yeri olduğu açıktır. Bu anlamda çocukluktan itibaren öğrencilere medya ve internetin kullanımı ile ilgili eğitim verilmelidir.
- Değerler eğitiminde, öğrencilerin belirlenen değerleri kazanmaları ve geliştirmeleri için sadece okulda gerçekleştirilen çalışmalar, öğretmen, okul yöneticisi ve diğer çalışanların bu eğitimi desteklemesi yeterli değildir. Aileler de okuldaki değerler eğitimi çalışmalarını desteklemeli, bu eğitimle tutarlı bir biçimde çocuklarına örnek olmalıdırlar.
- Sosyal Bilgiler dersi gibi sosyal bilimler dersiyle ilintili diğer derslerin de demokratik yaşama uyumlu bireyler yetiştirmek adına, özellikle, farklılıklara saygı, hoşgörü, duyarlılık, dayanışma, bilimsellik ve akılcı düşünme değerleriyle ilgili olarak, söz konusu derslerin programlarının desteklenmesi önerilir.
- Değerlerin öğretiminde ülke genelinde aynı ilköğretim programı kullanılmakta ve bu durum öğretmen görüşlerine göre sıkıntı yaratmaktadır. Bu nedenle değerlerin öğretiminde bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak alternatif etkinlikler veya destekleyici çalışmalarla programda düzenlemeler yapılabilir.
- Toplum yararına olan sosyal beceriler, değerler ve davranışlar kazanmayı ve bunları içselleştirmeyi teşvik eden programlar, konu alanı içeriği ile doldurulmuş olmaktan çok, beceriler ve değerler etrafında tasarlanmalı, programdaki diğer disiplinlerle bütünleştirilmelidir.
- Okullarda değerlerin öğretimi öğretmenlerin bireysel çabalarına bırakılmamalı, tüm sınıf ve öğrenciler üzerinde etkili olabilecek, ilköğretim sosyal bilgiler programına destek olacak nitelikte kısa vadeli programlar oluşturulmalıdır.
- Yeni ilköğretim programının amacına ulaşabilmesi için M.E.B. öğretmenlerden program kapsamında dönütler alınmalıdır. Her senenin sonunda program değerlendirmesini internette bildirmek yerine bölgesel araştırmalar ve birebir görüşmeler ile öğretmenlerin düşünceleri dikkate alınmalıdır. Öğretmenlerin geri bildirimleri sonucunda programda yenilikler veya değişiklikler yapılmalıdır.
- Sorumluluk değerinin öğretiminde önemli bir yeri olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretimine ayrılan haftalık ders saati süresi artırılabilir.
- Değerler eğitimi programında, değerler öğrencilere dayatılmamalıdır. Öğrencilerin, çalışmalar sırasında, değerlerle ilgili özgür bir biçimde seçim yapmaları, yaptıkları tercihlere değer vermeleri, tercihlerini ifade etmeleri, tercihlerine uygun davranışlarda bulunmaları ve söz konusu değerleri içselleştirmeleri sağlanmalıdır.

- Değerler eğitimi ile ilgili sistemli çalışmaların aşama aşama okullardaki tüm sınıf düzeylerine ve programlara yayılması sağlanmalıdır.
- Programda kazandırılması amaçlanan değerler, değerler eğitiminde izlenebilecek yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanışı hakkında öğretmen adayları ve öğretmenler eğitilmelidir.
- Sosyal hizmetler ya da topluma yönelik etkinlikler, okulda kazandırılmaya çalışılan değerleri, davranışları desteklemeye yardımcı olmak için kullanılmalıdır.

İncelenen Tezlerde Yapılacak Olan Yeni Çalışmalara Yönelik Öneriler

- Araştırmacılar değerler eğitiminin etkinliğine ilişkin deneysel bir çalışma yapılabilir.
- Değerler eğitimine ilişkin öğretmen yeterlilik algılarına ilişkin çalışmalar yapılabilir.
- Diğer ülkelerde yapılan değerler eğitimi programı ile Türkiye'deki değerler eğitimi programına ilişkin karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmada 21 yüksek lisans ve doktora tezi iç ve dış yapı bakımında incelenmiştir. Değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Tezler konu bakımından sınıflandırıldığında değerler eğitimi, üç başlık altında ele alınmıştır. İlköğretim programında değerler eğitiminin yeri, değerler eğitimi öğretiminde kullanılabilecek teknikler ile değerler eğitiminin öğretmen görüşlerince değerlendirilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

İncelenen tezlerde öğretmenlerin ve öğrencilerin değerler eğitim hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları kanısına varılmıştır. Bu bilgi eksikliğinin giderilmesi için çeşitli etkinliklerin yapılması önerilmiştir. Özellikle öğretmen adaylarının ve şu an görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin çoğunda araştırmacılar Türkiye'de değerler eğitiminin yeteri kadar özümsemediğini belirtmişlerdir ve değerler eğitimi alanında bulunan bu boşluğun bir an önce doldurulması konusunda hemfikirdirler.

Öneriler

- Değerler eğitiminde öğrencilere kazandırılmak istenen kazanımlar öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmayıp programda yer almalıdır.
- Öğretmen adayları değerler eğitimi konusunda bilinçlendirilmelidir.
- Şu an çalışmakta olan öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki eksiklikleri hizmet içi eğitim faaliyetleriyle giderilmelidir.
- Değerler eğitimi okul-aile-öğretmen iş birliğiyle yapılmalıdır.
- Değerler eğitimi ile ilgili, ailelere yönelik kurs ve konferanslar düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mustafa, Değerler İşlevleri ve Ahlak, Eğitim Bir- Sen, Sayı 19, 2011.
- DEMİRCİOĞLU, İsmail ve TOKDEMİR Muhammet, Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik, Değerler Eğitimi Dergisi, C. 6, S. 15, 2008.
- ERGENE, T, Effectiveness Of Test AnxietyReductionPrograms: A MetaAnalysisReview, Doktora Tezi, Ohio University, Ohio 1999.
- İŞCAN, Canay D. , İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- ÖZENSEL, Ertan, Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler, Değerler Eğitimi Dergisi, C.1, S. 3, 2003
- ÖZDEN, Yüksel, Eğitimde Yeni Değerler, (4. Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.
- ŞEN, Ülker, Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007.
- YAZICI, Kubilay, Değer Eğitimine Genel Bir Bakış, Türklük Bilgisi, 2007.